

Studeren met een functiebeperving onder de loep: de vraag voor inclusie en empowerment

Mijn naam is Wil IJzereef en mensen intrigeren mij. Mijn ouders waren mensen die me geleerd hebben om inclusief te denken door hun open en integere gedrag. Het katholieke geloof speelde een positieve rol. Mijn moeder leerde mij al jong dat je mensen die anders zijn niet uitlacht, dat je even tijd neemt voor het verhaal van de ander, dat de mens die papier prikt op straat ook wil werken. Ieder mens heeft het recht om te leven, gewaardeerd en gerespecteerd te worden. Echte vragen maakten dat mijn ouders die ander leerden kennen en begrijpen, ook al deed die persoon totaal anders dan zij. Anders mochten ze zijn, een vriendelijke benadering was er altijd. Onbenoemd respectvol inclusief gedrag. Dat is mooi, dat wil ik ook, daar kan ik ook aan bijdragen. Bij ons thuis is het ook een allegaartje. We hebben dialecten uit Borne, Maastricht en Cleveland en dat gecombineerd met het Haagse accent van onze kids. Wij zijn geboren Europees of Afro-Amerikaans, wij zijn volwassen of kind. Wij groeiden op in een stad of dorp, in goede of minder goede omstandigheden. Wij hebben allemaal ons verleden en nu hebben wij elkaar. Door andere mensen wordt mijn wereld groter.

Abstract

In dit stuk kijk ik naar de uitdagingen die studeren met een functiebeperving met zich meebrengt. Specifiek kijk ik naar de rol die wij allen kunnen nemen om de kansen voor studiesucces voor deze studenten te vergroten. Studenten, medestudenten, docenten en professionals kunnen en moeten een grotere rol gaan spelen om een inclusieve omgeving te creëren voor deze doelgroep. Soms ontbreekt kennis en vaardigheid. Aan ons als hogeschool de taak om mensen te empoweren om concreter met dit onderwerp om te gaan. Het Lectoraat Inclusive Education werkt samen met het Lectoraat Revalidatie om hier verandering in te brengen. Een voorbeeld is de Inclusivity Training Toolkit die al enkele malen specifiek is ingezet om met studenten met een functiebeperving en professionals te werken aan een uitbreiding van hun vaardigheden.

Een les in de les

Wat een mooi interactief hoorcollege psychologie over leertheorieën! Alle tweedejaars studenten luisterden actief en sprongen in om voorbeelden te geven wat zij van hun ouders en omgeving hadden geleerd en vooral hoe leren succesvol was geweest. De meesten moesten concluderen dat ze in hun pubertijd het hun ouders toch wel onaangenaam moeilijk hadden gemaakt. Maar ja, nu waren ze de pubertijd voorbij, studeerden serieus aan de hogere beroepsopleiding die hun inhoudelijk echt interesseerde en de relaties waren doorgaans weer goed. Mooi dacht ik. Dan wordt het nu tijd om voor de komende week op basis van de behandelde psychologische theorieën zelf een experiment te bedenken en thuis uit te voeren. Ik noemde een voorbeeld van een experiment hoe een hondje binnen drie dagen geleerd kan worden niet meer op de bank te springen. Ze hadden er zin in:

iedereen had immers wel een zusje, broertje of huisdier wat iets aangeleerd moest worden. De werkgroepjes werden ingedeeld en ik gaf nog wat instructies. Binnen vijf minuten keek een studente angstig op en vroeg: “Maar in welke werkgroep hoor ik nou?”. Iedereen begon keihard te lachen en er werden veel opmerkingen gemaakt zoals: “Ben je weer aan het dromen?”. “Zat je alweer met je hoofd in een andere klas?” “Moeten wij met haar samenwerken? Ze let nooit op”. De studente keek verschrikt, begon te huilen en liep de klas uit.

Hoe hard, dit kon echt niet. Ik wist wat er aan de hand was met haar, maar ze had me gevraagd haar geheim niet met anderen te delen. Zelf had ze het ook niet besproken in de klas. Moest ik haar terug halen naar de klas en het samen uitleggen? Ondanks dat ik dit wist, voelde alles ongemakkelijk; de zichtbare pijn bij deze studente, de harde reacties uit de klas. Wie kent haar nou echt?

Toevallig had ze mij een week ervoor verteld dat ze niet aangeboren hersenletsel (NAH) had na een verkeersongeluk. De oorzaak van de ongelukkige situatie in de klas lag in één van de gevolgen van NAH. Haar korte termijn geheugen functioneert minder en ze kón niet meer weten in welke werkgroep ze was ingedeeld.

Toen de groepjes aan het werk gingen, ben ik haar achterna gelopen. We hebben samen besloten het met de klas te bespreken. Dit leverde de hele groep nieuwe inzichten op, maar ook voor deze studente zelf, omdat door over NAH te praten er meer begrip kwam en er meegedacht werd over mogelijke oplossingen voor problemen bij het studeren door haar medestudenten.

Zo zijn er meer studenten waarbij je denkt er is iets met jou aan de hand, maar wat? Zij hebben een niet-zichtbare functiebeperking die hun gedrag en schoolprestaties beïnvloedt. En hoe gaan de andere studenten en docenten daar mee om? Studenten met functiebeperkingen vertellen dat niet altijd aan klasgenoten of docenten. Op zich hun goed recht. Maar zou het meer opleveren er wel open over te zijn? Hoe bespreek je het en met wie? Hoe kunnen studenten en docenten het beste met hen omgaan?

Kwetsbaarheid, diversiteit en gelijkwaardigheid

Hoe je over mensen met een functiebeperking denkt heeft vaak te maken met over hoe je over jezelf denkt. Iedereen heeft een eigen referentiekader en ieder mens is anders. Je komt uit een dorp of een stad, je bent blank of je bent getint, je hebt een functiebeperking of niet. We zijn allemaal kwetsbaar. Die diversiteit maakt de samenleving kleurrijk en interessant. Dat geldt ook voor de populatie bij de HHS. Gelijkwaardigheid vind ik zeer belangrijk. Voor mij is iedereen gelijk en ieder mens is waardevol. Mensen die samen leven, wonen en werken zouden ideaal gezien moeten erkennen dat iedereen gelijkwaardig is en zouden elkaar ook zo moeten behandelen. Ik vind een humane en open houding een mensenrecht dat ons dichterbij elkaar brengt. Kom bijvoorbeeld op voor een ander als jij dat nodig vindt of vraag eens aan een student of collega met een functiebeperking hoe het met hem gaat.

Met je functiebeperking in het hbo

Ze zijn nauwelijks zichtbaar bij de HHS: studenten en collega's met een functiebeperking. Raar, want van alle studenten in het hoger onderwijs heeft 30% van de studenten een functiebeperking. Eén op de 10 studenten wordt door die beperking gehinderd en 1 op de 5 studenten staakt de studie en een deel zelfs voorgoed. Er is zelfs een terugloop van deze groep studenten in het hbo (Landelijk Expertisecentrum Handicap en Studie, 2017) . Vanuit gesprekken met deze studenten en collega's weet ik dat het kwetsbaar voelt om open te zijn over je functiebeperking. Dat is begrijpelijk, maar een strategische openheid zou ook wat op kunnen leveren zoals bijvoorbeeld hulp bij de studie, begrip van medestudenten of collega's, aangepaste tentamentijd, middelen of werkplek. Openheid als strategie is dus iets om over na te denken.

Hoe verloopt het studeren voor deze studenten? Academische en sociale integratie leiden in het algemeen tot meer studiesucces in het hoger onderwijs (Severiens et al., 2009). Toch gaat dat niet op voor deze studenten en moeten zij harder werken voor hetzelfde resultaat om te kunnen participeren in studies of in sociale netwerken rapporteert het Landelijk Expertisecentrum Handicap en Studie (2017). Er zijn bepaalde factoren die ondersteunend kunnen werken. Gesprekken in de onderwijspraktijk leren ons dat goed contact met studenten en docenten deze groep in slechte tijden helpt en bij het doorgaan met studeren. Een lotgenotencontact zoals deelname aan het (Dis)ability Network bij de Haagse Hogeschool kan veel kracht, erkenning en informatie opleveren.

Financiën kunnen als een obstakel fungeren. Als het studeren al zwaar is, is het moeilijk er een bijbaan op na te houden bijvoorbeeld. Stoppen met studeren betekent een studieschuld door de Wet Studievoorschot (Ministerie van Onderwijs, 2015) en afbetalen is lastiger, omdat het vinden van een baan moeilijker blijkt, zeker zonder diploma. Wie geen werk vindt, komt in de bijstand. Voor jongeren onder de 30 jaar met een belemmerende functiebeperking is er specifiek de Wajong uitkering. Echter sinds de participatiewet van 2015 is de Wajong in het gedrang geraakt (Rijksoverheid, 2019; Landelijk Expertisecentrum Handicap en Studie, 2017). Er wordt verwacht dat mensen meer moeten participeren, maar met minder financiële ondersteuning.

Ondersteuning voor studenten met een functiebeperking?

Toch zijn er voor studenten met een functiebeperking wel voorzieningen en regelingen die officieel geregeld zijn in de Wet Hoger Onderwijs, oftewel de WHO (Ministerie van Onderwijs, 2018). Decanen, examencommissies en docenten geven uitvoering aan de WHO, denk bijvoorbeeld aan een langere tentamentijd of een braillecomputer. Dat hoort bij "gelijke" studiekansen bevorderen. Maar niet iedere student maakt er gebruik van zo blijkt in de HHS. Communicatie met deze studenten informeert ons dat zij net als iedere andere student gezien en niet onder hun niveau benaderd willen worden. Zij vertellen daarom vaak niet wat hen mankeert. Ook erkent een bezoek aan de decaan officieel dat iemand een functiebeperking heeft (Persoonlijke communicatie DIN, 2018, 2019). Dus regelingen en

voorzieningen zijn niet de enige factoren die een rol spelen in de ondersteuning van studenten.

Inclusie: je hebt minimaal last van je functiebeperking

Ik ben van mening dat als de school goed is ingericht en medestudenten en professionals zich bewuster zijn van hun gedrag, studeren en werken met een functiebeperking toegankelijker wordt. Als studenten met een functiebeperking op aangepaste wijze kunnen studeren zonder dat ze daar telkens om hoeven te vragen, dan wordt het studeren met een functiebeperking makkelijker. Mijn visie is dat zichtbare erkenning op verschillende wijzen bijdraagt aan emancipatie (Persoonlijke communicatie, DIN 2018, 2019). Wetten, regelingen, voorzieningen en toegankelijkheid van de school geven erkenning. Maar meer informele wegen kunnen ook een bijdrage leveren. Het (Dis)ability Network, een ondersteuningsgroep van en voor studenten met een functiebeperking, is hier een voorbeeld van.

Durven vragen

Mensen hebben de neiging als een persoon iets niet goed kan, dat toe te schrijven aan de persoon zelf en niet aan de omstandigheden. Gilbert en Mallone (1995) noemen dit een fundamentele attributiefout. Zouden mensen daarom niet over hun beperking spreken of door anderen bevraagd worden? Een derde jaars student met een zichtbare functiebeperking vertelt geraakt dat ik de eerste docent ben die vraagt naar de invloed van zijn beperking op de studie. Al twee en een half jaar zien maar zeggen docenten niets en dat is pijnlijk, want bij de studie heeft hij er veel last van. Ik durf het al twee en een half jaar niet te vragen, dat is ook pijnlijk...We kunnen elkaar eerder de hand reiken.

Empowerment: iedereen leert

We hebben allemaal aannames en uitdagingen als het gaat om niet gemiddeld gedrag van anderen en wat dat met ons doet. Als docent wil je dat je studenten slagen voor je vak of module, dus er moet gewerkt worden. Een fijne studietijd is waardevol en een diploma vergroot kansen in de toekomst van onze studenten. Voor studenten met een functiebeperking vraagt dat de nodige inspanning, maar zeker ook van docenten en medestudenten. Mensen hebben de neiging van anderen te eisen wat zij zelf ook moe(s)ten presteren op school. Er ligt dus een uitdaging om na te denken over je referentiekader in hoe je omgaat met studenten met een functiebeperking. Hoe behandel en beoordeel je hun? Waar is dat op gebaseerd?

Empowerment is opkomen voor rechten van belang voor jou als persoon en de groepen waar je toe behoort met de middelen die je hebt. Het is belangrijk om gezien en gehoord te worden voor alle mensen bij de HHS. Studenten en professionals, met en zonder functiebeperking, leren elkaar en zichzelf beter kennen door informatie uit te wisselen en te zeggen wat ze nodig hebben. En door uit te wisselen kan iedereen als rolmodel voor een ander fungeren die daar ook van leert (Bandura, 1977). Inclusiviteit staat zichtbaarder op de kaart bij de HHS dan zo'n vijf jaar geleden maar mag voor mij concreter worden benaderd. Hoe kunnen we mensen beter empoweren in dit proces? Denk aan continue bijscholing over inclusief onderwijs voor iedereen bij de HHS. Betrek alle studenten meer bij het

lotgenotennetwerk en het maken van specifiek beleid en onderwijs. Werf als hogeschool actief personeel met een functiebeperking. Mijn ideaal is uiteindelijk een hogeschool die een inclusieve cultuur als rolmodel voorleeft.

En wat doet het lectoraat Inclusive Education?

Vanuit het lectoraat Inclusive Education willen we zelf- en organisatiebewustzijn in de HHS versterken voor alle verhalen binnen en buiten de Haagse Hogeschool. In- en externe samenwerkingsverbanden met studenten en professionals zijn voor de ontwikkeling van die inclusieve leeromgeving van essentieel belang (Cairo, 2017).

Het lectoraat van lector Aminata Cairo werkt ook nauw samen met het lectoraat Revalidatie van lector Arend de Kloet aan de participatie van jongeren met een functiebeperking. Binnen de hogeschool dragen workshops, projecten en onderzoek bij aan inclusie en empowerment van studenten, alumni met een functiebeperking en professionals die met hen werken.

Enkele voorbeelden van hun samenwerking:

- Inclusivity Training Toolkit ontwikkeld door het lectoraat Inclusive Education om mensen te empoweren in basisvaardigheden die bijdragen aan het faciliteren van een inclusieve leer – of werkomgeving
- Toolkit workshops speciaal gericht op het ondersteunen van studeren met een functiebeperking voor studenten en professionals
- het (Dis)ability Network voor en door studenten en alumni met een functiebeperking.
- het studenten met een functiebeperking (SFB)-netwerk wat bestaat uit professionals en samenwerkt met het DIN aan een inclusieve HHS.
- de SFB-monitor voor studenten met en zonder functiebeperking. Dit is een jaarlijkse enquête onder alle studenten die hiermee de HHS informeren over hoe zij denken over het studeren met een functiebeperking bij de HHS en wat daar positief aan bijdraagt. Bewustwording, inclusie, empowerment en studiesucces zijn belangrijke pijlers in dit lopende onderzoek (IJzereef, 2019).

Wat gebeurt er dan in een workshop?

Tijdens het symposium in de Brain Awareness Week in Den Haag (2018) heb ik met lector Cairo een workshop voor docenten en studenten gegeven die meer willen weten over het omgaan met mensen met NAH. Hier beschrijf ik wat er in deze workshop gebeurd is.

Brain Awareness Week 2018, carrousel good practices

Workshop: empowerment van jongeren of studenten met Niet Aangeboren Hersenletsel (NAH); studeren met hersenletsel.

De aankondiging van de workshop:

Wat vergt het van ons om een inclusieve leeromgeving te creëren voor studenten met een hersenbeschadiging? We willen heel graag, maar weten

niet altijd hoe. Waar lopen we tegen aan en wat kunnen we beter doen? In deze workshop nemen wij deelnemers mee – met de hulp van studenten – in activiteiten die kunnen helpen in handelsverlegenheid. Van het doorbreken van stilzwijgen tot simpele durf, met de hulp van de Inclusivity Training Toolkit zullen deelnemers uitdagingen leren herkennen, confronteren en aangaan.

Voor deze workshop hebben wij specifiek een aantal thema's geselecteerd waaronder een hoofdtheorie en vaardigheidsthema's.

1. Basistheorie: dominant en de andere:
 - a. sommige verhalen worden als minder gewaardeerd dan de andere
 - b. wat voor relatie hebben wij met elkaar.

2. Vaardigheidsthema's:
 - a. creëren van veilige ruimte
 - b. leren luisteren
 - c. connectie maken
 - d. een ally zijn
 - e. mechanismes herkennen die het verbinden in de weg staan
 - f. mensen helpen in hun empowerment.

Deelnemers: Ongeveer 22 mensen met NAH en professionals die met hen werken.

Safe space

De workshop is begonnen met de uitleg van een aantal gedragsregels die een veilige omgeving moeten verzekeren. Deze zijn:

- wat er ook gebeurt: blijf ademen
- wees open en durf
- voel je uitgedaagd maar niet gedwongen iets te doen of te zeggen
- ga bewust met stilte om
- wordt je geraakt of wordt het (on)gezellig, ren dan niet weg
- wees je bewust van je taal en hoe je elkaar aanspreekt
- ga vertrouwelijk om met de informatie die je hier hoort van iedereen.

Authentieke opwarmer: dansen en zingen

Na de regels volgt er een opwarmer van Afro-Surinaamse dans. Zo worden de deelnemers al direct met het ongemak geconfronteerd, maar op een speelse manier.

Pet peeves

Cairo begint met het vragen naar 'pet peeves', oftewel dingen in andere mensen die irritatie naar boven brengen. Cairo legt uit dat deze oefening bijdraagt aan het herkennen van gedeelde menselijkheid, maar ook dat men rekening moet houden dat de reacties die men soms krijgt altijd een reflectie zijn van de gemoedstoestand van die persoon op dat moment.

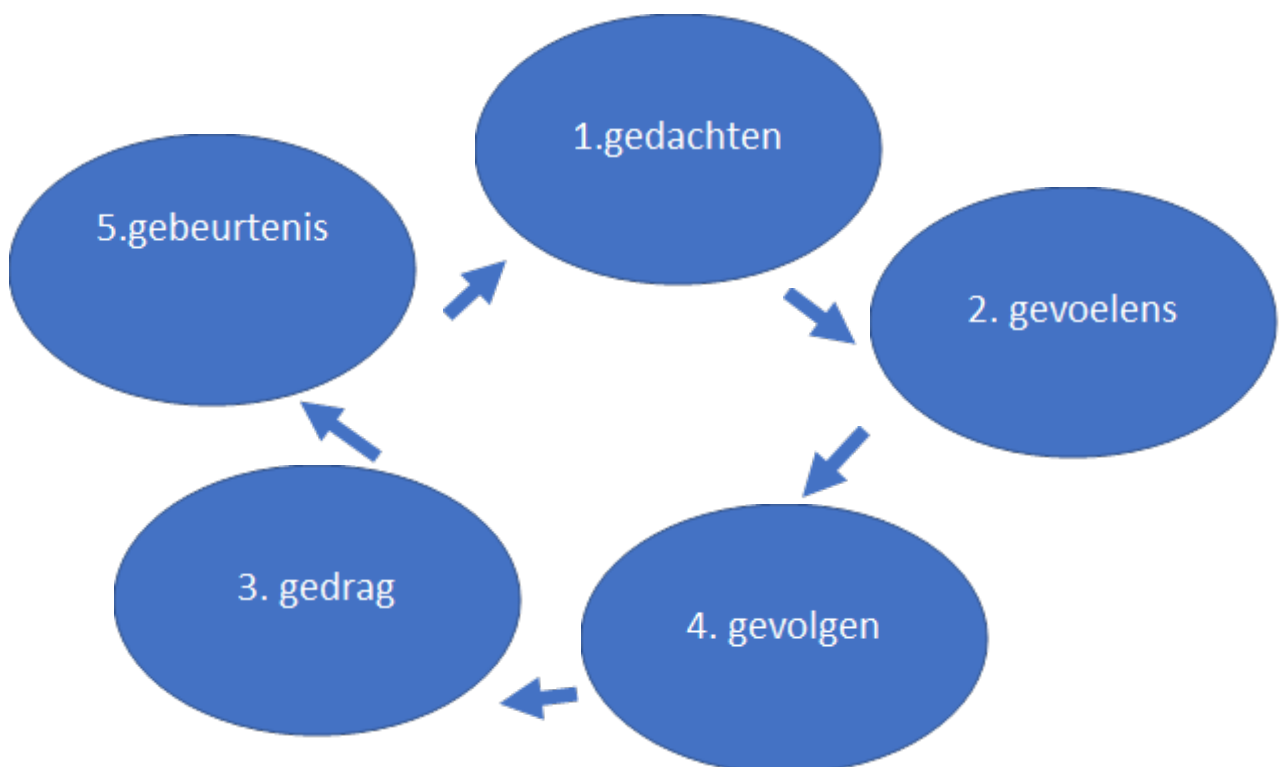
Verlagen inhibities

Vervolgens zijn er een aantal activiteiten waar mensen in contact komen met elkaar. Via activiteiten waar men rond loopt en op verschillende manieren contact maakt met elkaar wordt er veel gelachen en wordt de sfeer wat lossier. Cairo legt bij de nabespreking ook uit dat naast het “losmaken” de activiteit ook het doel heeft om mensen in contact te laten komen met hun lichaam en om bewustwording van de rol van het lichaam in communicatie te prikkelen.

Theorie

Vervolgens wordt er een korte theorie les gegeven. Ten eerste wordt het verhaal van de dominante en de andere uitgelegd. Op duidelijke wijze wordt er uitgelegd hoe in onze cultuur er sommige verhalen een verheven positie hebben in vergelijking met anderen en wat voor consequenties dat met zich meebrengt. De afstand tussen mensen (hun verhalen) is vaak moeilijk te overbruggen vanwege onze conditionering. Je hoeft het ook niet met elkaar eens te zijn of je zoals de ander te gedragen, maar in die persoonlijke verhalen ligt juist wel de mogelijkheid tot verbinding. Waardevol is dat we leren die persoonlijke verhalen te delen, ook als ze onprettig zijn. In de kern maak je zo ruimte om samen verder te groeien, of zoals Yvette Kopijn “(2018) het zo mooi zegt: “Delen is helen en door te delen worden we uiteindelijk meer”.

Hierna volgt er uitleg over die conditionering en hoe onze automatische gedachten ons soms in de weg kunnen zitten (David et al., 2014). Aan de hand van cognitieve psychologie modellen van Beck (1995) en Ellis (1991) krijgen deelnemers concrete tools hoe om te gaan met hun eigen geconditioneerde reacties en gedachten.

Het G-schema, ontstaan vanuit de cognitieve psychologie; A. Beck (1995) & A. Ellis (1991).

Aan het werk...

Tenslotte worden de deelnemers in groepen verdeeld en ontvangen een lijst met scenario's over NAH in de onderwijspraktijk. Aan de hand van deze scenario's gaan ze met elkaar in gesprek om vervolgens de volgende vragen te beantwoorden:

- 1. Welke aannames spelen hier een rol bij de betrokkenen in dit scenario?*
- 2. Wat is je grootste uitdaging mocht je in willen springen in deze situatie?*
- 3. Hoe zet je deze student of docent in hun kracht?*
- 4. Wat zou je een andere docent of student adviseren om in deze situatie absoluut niet te doen? En waarom?*

Een aantal voorbeelden van de scenario's:

Ik heb alweer mijn huiswerk niet af. Ik heb gewoon moeite met concentreren en structuren van mijn tijd. Ik heb hulp nodig maar durf niets te zeggen tegen mijn docent anders gaat die weer heel anders naar mij kijken.

Er zijn leuke opdrachten waar ik aan mee kan doen. Ik houd mijn mond, want ik kan het waarschijnlijk toch niet door mijn NAH.

Deze student heeft NAH, dus help ik haar door (ongevraagd) extra Power points te sturen. Dan hoeft ze het niet te vragen maar weet ze toch dat ze ondersteund en begrepen is.

Zolang mijn relatie met studenten goed is, kan ik ook wel eens (onbewust/ongewild) foute vragen stellen. Als ik ze maar stel.

Er is flink gediscussieerd. Inzichten zijn besproken, ideeën en persoonlijke gevoelens zijn gedeeld. Deelnemers vinden de verworven inzichten interessant, bewustmakend en bruikbaar voor de onderwijspraktijk.

Zo maken wij stappen in het lectoraat om de Haagse Hogeschool meer inclusief te maken voor studenten met een functiebeperking.

Literatuur

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Beck, J. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond*. New York: Guilford Press.
- Cairo, A. (2018). Inklusivity Training Toolkit Development. Den Haag, De Haagse Hogeschool.
- (2017). *Lectoraat Inclusive Education*. Den Haag, De Haagse hogeschool
- David O. A., Matu, S.A., Pinte, S., Cotet, C.D., and D. Nagy (2014). Cognitive-behavioral processes based on using the ABC analysis by trainees' for their personal development. *Journal of Rational-Emotive Cognitive Behavior Therapy* 32:198–215.
- Ellis, A. (1991). The revised ABC's of rational emotive therapy (RET). *Journal of Cognitive-Behavior Therapy*. 9(3), 139-172.
- IJzereef, W.A.M. (2019). *SFB-monitor 2019. Enquête naar studeren met een functiebeperking in de Haagse Hogeschool*. HHS. Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Kopijn, Y. (2018). *Aminata Cairo en haar roep om inclusieve wetenschapsbeoefening*. Geraadpleegd op 30 maart 2019, van: <https://www.linkedin.com/pulse/aminata-cairo-en-haar-roep-om-inclusieve-wetenschap-yvette-kopijn>.
- Landelijk Expertisecentrum Handicap en Studie (2017). *Handicap en studie vraagt aandacht voor studeren met een functiebeperking bij de politiek*. Geraadpleegd op 25 maart 2019, van: https://www.handicap_studie.nl/89_1043_Handicap_studie_vraagt_aandacht_voor_studeren_meteen_functiebeperking_bij_de_politiek.aspx
- Ministerie van Onderwijs (2015). *Inwerking treden van de Wet studievoorschot*. Geraadpleegd op 26 april 2019, van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2015/04/01/inwerkingtreding-wet-studievoorschot-hoger-onderwijs>
- Ministerie van Onderwijs (2018). *Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek*. Geraadpleegd op 25 maart 2019, van : <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2018-09-19>.
- Severiens, S., Rezai, S., Wolff, R., de Koning, J., Gravesteyn, J., Tanis, O. & Beretty, T. (2009). Studeren met een functiebeperking. Resultaten van een onderzoek onder eerstejaarsstudenten. *Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek 134*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Rijksoverheid (2019). *Participatiewet..* Geraadpleegd op 11-2-2019, van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/participatiewet>. Den Haag, Rijksoverheid

Persoonlijke communicatie

Groepsgesprekken kerngroep (Dis)ability Network (DIN), Wil IJzereef, De Haagse Hogeschool (2018, 2019). *Wat heeft een student met een functiebeperking nodig van de Haagse Hogeschool en privé om te studeren en sociaal te participeren?"* Den Haag: Haagse Hogeschool.